

De spreekwoordelijke brave vader Cats zei het al: het verkwikkende buitenleven gaf grijsaards nieuwe energie en daar konden blozende boerinetjes en hupse dienstmeisjes van mee praten. Cats was denkkelijk ervaringsdeskundige, hij was vaak te vinden op zijn buiten Sorgvliet.

TEKST: **FRED VOGELZANG** FOTOGRAFIE: **ALBERT SPEELMAN**

Mantra bezorgde ouders: “Rekken en er bij blijven”

IN DE HAARLEMMERHOUT LAG HET BUITEN WELGELEGEN. HET PARK WAS EEN GELIEFD WANDELOORD, OOK VOOR VERLIEFDE STELLETJES. GRAVURE VAN F.C. BIERWEILER UIT 1815 (FOTO WIKIPEDIA).

Blozende boerinetjes en hupse dienstmeisjes
streelden het oog van Cats en Beets

Hofmakerij op de hofstede

DE NIJENBURG BIJ HEILOO, HET VOORVADERLIJK HUIS VAN DE FAMILIE VAN FOREEST.

Was het buitenleven voor jonge – en oude – heren een gelegenheid om te genieten van vrouwelijk schoon, voor ongetrouwde dochters bood de minder formele sociale omgang op de hofstede de kans zich als een Diana een eigen Cupido te verschalken. In het huwelijk, zo was algemeen de overtuiging, vond de vrouw toch haar bestemming.

Liever geen oude vrijster

Lezers van Jane Austen kennen ze: veelgeplaagde ouders, gezegend met een roedel dochters. Die moeten aan de man gebracht, het liefst zonder dat het kapitaal kost aan bruidschatten.

Een huwelijk was extra noodzakelijk, omdat juist binnen de elite het voor meisjes *not done* was een opleiding te volgen en in eigen onderhoud te voorzien. Voor de huwelijkse staat waren nauwelijks aantrekkelijke alternatieven. Een aanstelling als gouvernante was al op het randje van sociale uitsluiting (zoals de zusjes Brontë ondervonden) en bood een onduidelijke positie tussen familie en personeel.

Doel en streven

Kortom, een huwelijk was doel en streven. Soirees en culturele uitjes in de stad fungeerden als huwelijksmarkt, maar ook het buitenleven had zijn charmes.

Een verblijf op het platteland, met wandelingen en rijtochtjes in de natuur, bezoeken aan nabijgelegen landhuizen, een picknick in het landschapspark of een vaartochtje over de grote vijver schiepen een ongebonden sfeer waarin de jon-

gelieden elkaar beter konden leren kennen. Daarbij werden de grenzen van het fatsoen met argusogen bewaakt. Te groot enthousiasme kon tot ongewenste effecten leiden. Vandaar de mantra van bezorgde ouders, in de onsterfelijke woorden van Wim Sonneveld: rekken en er bij blijven.

Bij Austen, maar uiteraard ook in Nederlandse elitekringen, was het hofmaken één grote balancereroefening. Dochters dienden te schitteren met hun schoonheid en sociale vaardigheden, maar de eer van meisje en familie mocht niet in het geding komen.

Nicolaas, Aleida en Nijenburg

Dominee en dichter Nicolaas Beets leerde zijn aanstaande kennen op een buitenplaats. Hij was afkomstig uit een Haarlems middenklassegezin en had nooit durven dromen dat hij in aanmerking zou komen als huwelijkspartner voor een freule.

Maar onder koning Willem I onderging het beroep van dominee een sociale en financiële facelift. Predikanten waren steunpilaren voor het koninklijk ideaal van een sterk Nederland en door die associatie werden ze onderdeel van de deftige stand.

Beets deed er zijn voordeel mee. Hij studeerde in Leiden onder hoogleraar J.H. van der Palm. Deze gewezen minister zag in Beets een geschikte (schoonkleinzoon of hoe dat heet, anders vervangen door huwelijkskandidaat) en nodigde hem

RIJNHUIZEN BIJ NIEUWEGEIN WAS EEN VAN DE VELE BUITENS VAN DE FAMILIE DE GEER, MET WIE POTGIETER BEVRIEND WAS.

IEDERE DAG WANDELDE BEETS (1814-1903) AAN DE ARM VAN ZIJN DOCHTER ALEIDA OVER DE UTRECHTSE MALIEBAAN (COLLECTIE HET UTRECHTS ARCHIEF).

uit op de buitenplaats Nijenburg bij Heiloo, eigendom van zijn adellijke schoonzoon Dirk van Foreest. Dirk was vader van vier dochters en stelde de misschien wat opzichtige koppelpogingen van zijn schoonvader daarom waarschijnlijk wel op prijs. Die hadden succes: freule Aleida, kleindochter van Van der Palm, bleek aantrekkelijk - of Beets volgzaam - genoeg om de vonk te doen overslaan.

Het huwelijk van Nicolaas en Aleida was naar goed christelijk gebruik vruchtbaar: ze kregen negen kinderen. Na Aleida's dood in het kraambed breidde Nicolaas in tweede echt met Aleida's zuster Jacoba zijn gezin met nog eens zes kinderen uit.

Herinneringen

Aan de Nijenburg had Beets gelukkige herinneringen. Zijn ervaringen op de geliefde buitenplaats gebruikte hij in zijn verzameling ironische - en misschien bij nader inzien voor de latere deftige dominee wat frivole - schetsen met de titel *Camera Obscura*.

In 'Een onaangenaam mens in de Haarlemmerhout' is de schrijver met - zoals de titel doet vermoeden - niet heel prettig gezelschap, aan de wandel naar de buitenplaats Zomerveld bij Velzen. De voettocht voert via de Haarlemmerhout, waar zich veel buitens van rijke Amsterdammers en Haarlemmers bevonden.

Bekend is het enorme huis Welgelegen van de bankiersfamilie Hope. De familie had zich uit angst voor de Franse inval in 1795 in Engeland in veiligheid gebracht. Het leegstaande

huis werd eerst door Napoleon, en later door Wilhelmina van Pruisen, de weduwe van stadhouder Willem V, gebruikt. Het park was een geliefd wandeloord, waarover Beets met milde spot weet te schrijven. Zijn eigen voorliefde voor het buitenleven zette hij ook op papier in 's Winters Buiten'. Beets is lyrisch over een rustig weekje bij een knappend haardvuur, een goedgevulde bibliotheek en uitjes met zijn eega naar de lokale herberg.

Hansje, Willem en Ter Ledestein

Ook Beets' tijdgenoot, de literator Everhard Potgieter, schreef over het buitenleven en verliefdheid. 'Het togtje naar Ter Ledestein' uit 1838 vertelt over de waarschijnlijk niet toevallig zo genoemde Willem Hofstee, die met zijn vriend, de adelborst Floris, een vaartochtje onderneemt naar de buitenplaats Ter Ledestein.

Het roeiochtje is beladen met betekenis door de aanwezigheid van Hansje, op wie Willem een oogje heeft, gechaperonneerd door haar moeder. Onduidelijk is op welk buiten Potgieter Ledestein heeft gemodelleerd. Hij zal het buitenleven hebben leren kennen, toen hij na zijn verhuizing van Zwolle naar Amsterdam in de kringen van de patriciërsfamilies De Geer en Trip terecht kwam. Hij maakte zelfs in opdracht van de familie een trip naar Zweden.

Net als de verwante familie De Geer bezaten de Trippen daar ijzermijnen, land en kastelen. Potgieter schreef een levensschets van de stamvader van de De Geers, waarvan een tak

KASTEEL DRAKENBURG WERD IN 1811 GESLOOPT EN VERVANGEN DOOR EEN LANDHUIS, BEWOOND DOOR EEN VRIEND VAN JACOB VAN LENNEP. NU STAAT NOG SLECHTS HET KOETSHUIS OVEREIND, ONDERDEEL VAN EEN CONFERENTIECENTRUM (FOTO WIKIPEDIA).

DE AMSTERDAMSE PATRICIËR JACOB VAN LENNEP (1802-1868) KWAM UIT EEN FAMILIE DIE DIVERSE BUITENPLAATSEN BEZAT (COLLECTIE RIJKSMUSEUM).

in de Zweedse adelstand was verheven. De Nederlandse De Geers, van wie nakomeling en tv-coryfee Ursul begin december vorig jaar overleed, bezaten diverse kastelen en buitens in het Utrechtse, zoals Oudegein en Rijnhuizen. De Trippen zelf hadden onder meer het landgoed Zoudtlandt, in 1828 gekocht door Albert Trip, die zich Trip van Zoudlandt ging noemen. Bij Velzen bezat Dirk Trip het buiten Waterland.

Terug naar Willem Hofstee en zijn Hansje. Hun tochtje was op uitnodiging van de adellijke eigenaar van Ter Ledestein. Tijdens het roeien krijgt de verliefde Willem het benauwd door de bedekte toespelingen van zijn vriend Floris. Willem heeft niet in de gaten dat de moeder van Hansje zich zit te verbijten omdat het hoge woord er maar niet uitkomt. Ze hoopt dat dit tochtje naar een mooie buitenplaats de jongelieden een kans biedt even alleen te zijn zodat Willem over zijn schroom heen zal kunnen stappen. Even dreigt de vlotte zoon van de heer Ter Ledestein nog roet in het eten te gooien, maar gelukkig loopt het uiteindelijk goed af voor de veelgeplaagde Willem.

Ferdinand, Henriette en Guldenhof

Ook de populaire schrijver Jacob van Lennep, uit een Amsterdamse regentenfamilie, kende het buitenleven van binnen. Niet voor niets speelt een buitenplaats een cruciale rol in zijn beroemde roman *De avonturen van Ferdinand Huyck*.

Hoofdpersoon Ferdinand heeft een lange reis door Europa achter de rug, een zogeheten grand tour. Op weg naar huis gaat hij via Amersfoort, waar hij te gast is op het buiten van

jonkheer Eduard van Ypendael, die hij in Italië heeft leren kennen. De volgende dag besluit Van Lenneps hoofdpersoon naar Amsterdam te lopen. Onderweg barst een enorm onweer los. Een fikse regenbui is een literair trucje waarmee ook Jane Austen bekend was.

Ferdinand passeert net op dat moment een fraaie buitenplaats. Doordat als hij is, durft hij zich niet aan de voordeur te melden, maar zoekt bescherming in een theekoepel in het park.

Tot zijn schrik blijkt hij niet de enige die op dat idee is gekomen. Een aantrekkelijke jonge vrouw heeft zich ook in de koepel teruggetrokken. Zo maakt hij kennis met Henriette Blaek, de nicht van de eigenaar van het buiten, Guldenhof geheten. Ferdinand raakt hoteldebotel van dit meisje en de intrige voor de roman is geboren. Het fictieve Guldenhof is gebaseerd op kasteel Drakenburg, gecombineerd met elementen van de inmiddels verdwenen hofstede De Eult, nabij Soestdijk.

Al met al blijken hofsteden ideale locaties voor het laten overslaan van de liefdesvonk. In fictie maar zeker ook in de realiteit. Al blijft voor de ouders het adagium van Sonneveld gelden: rekken en er bij blijven....

Auteur Fred Vogelzang is wetenschappelijk medewerker van de Nederlandse Kastelenstichting.

DE RIJKE AMSTERDAMSE FAMILIE TRIP BEZAT ONDER MEER DIT BUITEN WATERLAND BIJ VELZEN.

EVERHARDUS POTGIETER (1809-1875) REISDE OP VERZOEK VAN DE SCHATRIJKE FAMILIE TRIP NAAR ZWEDEN (COLLECTIE RIJKSMUSEUM).